

ИСТОРИЯ

Две учителки чехкини по българските земи Преди освобождението

Автор: гл. ас. д-р Любомила Соленкова
Институт за исторически изследвания при БАН

В рамките на Османската империя и при силния гръцки духовен натиск през XIX в., българският народ успява да изпълни програмата, която начертава пред него отец Паисий още в средата на XVIII в. Хилендарският монах в своята скромна по обем, но огромна по значение „История славянобългарска“ показва на своя народ, че и той е имал свое бляскаво минало, велики царе и патриарси, самостоятелна църква и, не на последно място по значение, своя богата култура и образование, които с нищо не е отстъпват

от тези на съседните нам народи, а и дори на тези от Европа. Това са задачите, които намиращият се под чужда власт български народ е трябвало за изпълни. И в рамките на малко повече от век всяка една от тях той довежда до успешен край. Тук ще се спра на един малък детайл при изпълнението на една от тези задачи – *изграждането на новобългарската просвета и ролята на две чешки учителки в нея – Фани Майзнер и Богдана (Йозефа) Ираскова-Хитева.*

Училището през Възраждането ни е демократично по своя характер и

много често в него намират изява видни българи, които оставят ярка диря у своите ученици със идеите, разбиранията и знанията си, със своите обществени и революционни прояви. Това са: Найден Геров, Тодор Икономов, Петко Славейков, Неделя Петкова, Константин и Димитър Миладинови, Добри Чинтулов, Захари Круша, Йоаким Груев, Васил Левски, Илия Блъсков, Анастасия Тошева, Елисавета Пулиева Горанова-Карминкова и още мн. др. Често те са получили образованието си извън рамките на империята, в която живеят. Там те приобщават към българската кауза свои съученици и приятели и това се превръща в една от причините последните да идват и да работят като учители сред народа ни. Друга причина за това стават някои политически събития в Европа, от които чужденци търсят спасение в привидно спокойната Османска империя. Още в края на XVIII в. представител на други народности започват да учителстват по българските земи – сърби, хървати, словенци, руснаци, украинци, швейцарци, унгарци, поляци и др., но най-голямата „армия“ от учители е от чешка народност. Това може да се отдаде на българо-чешката и по-скоро на славянската взаимност, която има своите солидни корени още

дълбоко в средновековието.

Любопитно: под „славянска взаимност“ сред изследователите се разбират общите корени на славянските народи и оттук стремежът да се поддържат тесни културни, икономически и политически връзки между тях. Днешното значение на това понятие първи дава Ян Колар през 1837 г. Според него взаимност е „съвместно приемане, съвместни влияния и единни преживявания“. Вникне ли се внимателно в думите на Колар, може да се намери ключа към развитието на идеята на славянската взаимност. Според него, а и преди това според П. Шафарик и Й. Добровски, съществува един славянски народ, а чехи, поляци, руси и т.н. са разклонения на народността. Постепенно с развитието на науките и по-детайлното опознаване на отделните народи се утвърждава мнението, и при Колар и при другите учени, че чехи, поляци, руси и т.н. трябва да се приемат като самостоятелни народи, борещи се за своето утвърждаване и свобода. Тази тенденция обяснява и засиления през първата половина на XIX в. стремеж към славянска взаимопомощ и единение. Една от най-ярките неговии прояви е проведения през 1848 г. първи Славянски конгрес в Прага.

Чуждестранните учители по

българските земи отначало работят в началните училища, а по-късно – главно в класните мъжки и девически училища. Те съдействат и за усъвършенстването на организацията им, за подобряване на учебните програми и учебно-възпитателната дейност, за уреждането им по образец на тези от по-напредналите страни в Европа, подтикват българите да обръщат по-голямо внимание на обучението на момичетата.

Значима роля в тези процеси играят споменатите вече две учителки от чешки произход – Фани Майзнер и Богдана (Йозефа) Ираскова-Хитева. Дошли по различни причини в България те оставят ярка диря в организирането на учебния процес у нас и в своите възпитаници и приятели.

I.

За *Фани (Франтишка) Майзнер* се знае твърде малко, дори неизвестни остават годините на нейния живот. Не може категорично да се докаже, че има родствена връзка между нея и намиращия се по това време в българските земи Йозеф Майзнер. Това твърдение изказва Влади-мир Сис през 1934 г. Но, въпреки тази неяснота, името на Фани Майзнер остава свързано завинаги с историята на Стара Загора през Въз-

раждането, свързано с протестантската пропаганда, с някои нововъведения в облеклото, в украсата и уреждането на дома, въведени посредством нейните ученички и приятелки.

Фани Майзнер с Джеймс и Уили Кларк

Любопитно: *Йозеф Майзнер (1828-1893) е чех, учител, участник в българското националноосвободително движение и в Пражкото въстание през 1848 г., след потушаването на което е принуден да емигрира в Сърбия. Участва в Кримската война. Под името Йозеф Миланович учителства в Шу-*

мен (1850-1860). Известно е че, Й. Майзнер до 1860 г. работи и за мисионери американци, като им дава сведения за тежкото положение на българите, но след като разбира истинските им цели се оттегля.

След оповестяването на Хатиумаюна през 1856 г. (реформен акт, обявен от султан Абдул Меджид I, с който се дават равни възможности между мюсюлмани и немюсюлмани) в Османската империя пристигат множество протестантски и католически проповедници. Привличането на поданиците на султана към тяхната религия, както се вижда по думите на някои мисионери, се оказва много трудно. Пристигналият през 1858 г. в Стара Загора протестантски мисионер Теодор Л. Байнгтън, споделя: „...поинтелигентните българи боготворят образованието... българите очевидно имат намерение да получат от нас възможно най-много светско и възможно най-малко религиозно обучение“. По това време и Н. Г. Кларк пише в същия дух до Джеймс Кларк: „Сега хората са заплени от идеята за образование като нещо по-важно от Евангелието. Това е грешка, която ще продължи да ни затруднява“. Затова те се насочват към организирането и поддържането на училища като възможен път за по-

стигане на поставените си цели.

Българите не приемат без резерви действията на протестантските и католическите мисионери. Когато пристига в Стара Загора, Т. Байнгтън иска да види дали може да разчита на подкрепа от местното население или не. Затова, макар и формално, търси мнението на българската община. Оттам му отговарят: „...нека знае господин мисионерът, че общината ни има грижата за възпитанието и образованието, както на момчетата, тъй и на девиците си, а добрите мисионери могат да отидат да просвещават дивите народи в Африка“.

Любопитно: Традицията в образованието в Стара Загора е засвидетелствано още през 20-те години на XIX в., когато в града има 3 килийни училища. През 1841 г. е открито първото светско училище, а през 1858 г. в града вече има 5 мъжки и три девически училища с около 800 ученици.

Въпреки отказа Байнгтън иска от Джеймс Кларк да му се изпратят две учителки и пари, за да открие протестантски девически пансион. От Америка пристига Мери Рейнълдс (или Ронас, според различни сведения). Като втора учителка е изпратена чехкинята Фани Майзнер, „католичка по рождение. Тя живя известно време

Градъ Стара Загора.
Ville de Stara Zagora.

в семейството на г-н Кларк във Филипопол [Пловдив – б.м. Л.С.], където е била приета в църквата, давайки очевидно достатъчно свидетелства за благочестивост. Тя започна работа в училището от 1 януари [1863 г. – б.м. Л.С.]. След няколко седмици то беше затворено поради клевети и противопоставяне, но беше отново отворено през май и към времето на отчета [не е посочена точна дата – б.м. Л.С.] наброяваше 20 ученици, като получи подкрепата на влиятелни семейства и е гледано с добро око от по-видните граждани“. Преди 1863 г. Фани Майзнер живее в Пловдив в семейството на Джеймс Кларк и работи като гувернантка на децата му – Джеймс и Уили.

<http://clubs.dir.bg/>

Стара Загора, края на XIX в.

Протестантското девическо училище и пансион с тригодишен курс на обучение са реалност от началото на 1863 г. Макар и в началото да срещат трудности, както се видя по-горе, училището бързо става популярно. След адаптацията си към българските условия то в много отношения превъзхожда местните български училища – с организация, програма (граматика, аритметика, география, начални познания по анатомия, физиология, хигиена, умствена числителница, ръкоделие, пеене), начин на преподаване и възпитание. А и двете учителки в него

се оказват освен добри педагожки, но и отворени към местното население. Особено популярна е Фани Майзнер, защото тя, освен че говори един близък до българския славянски език, може да покаже на местните момичета и жени как да се ушие дреха по съвременна европейска мода (а коя жена е безразлична към модните тенденции?), как се плете брюкселска дантела и как се бродира тюл. Също така демонстрира и някои новости в домакинството и уредбата на дома. За нейното влияние сред българите се съди и от факта, че тя е чест гост в домовете им, където освен за европейските новости разговарят и за религия. С това чехкинята привързва към училището жадните за учение момичета. В него идват да се учат момичета от Казанлък, Русе, Свищов, Сливен, Пловдив.

В отговор старозагорското гражданство възлага на Анастасия Тошева да организира девическо класно училище. То става реалност също през 1863 г.

Любопитно: Анастасия Тошева (1837-1919) е учителка и видна общественичка. Тя стои в основата на модерното девическо образование в България. Създава женски дружества в Стара Загора и Габрово.

Търпимостта и добрият тон се

запазват до 1867 г., когато като мисионер в града на мястото на Байнгън идва Чарлз Морс.

Любопитно: Американецът Чарлз Морс е протестантски мисионер, известен сред българите още през 1858 г. като абонат на „Български книжици“ от Бебек, един от най-богатите квартали в Цариград. Там той учи български език при Драган Цанков. Автор е на пълна българска граматика и малък българо-английски речник: С. F. Morse. An English and Bulgarian vocabulary. Constantinople, 1860.

Арогантното му и „развратно“ поведение става причина за закриване на училището и прекратяване на протестантската пропаганда в Стара Загора.

Любопитно: Конкретен повод става случаят с ученичката Марийка Генчева, която приема протестантството и отказва да се върне в собствения си дом и получава убежище от Морс в мисионерската къща в Стара Загора. Обществеността приема това като намеса във вътрешните български работи. Група младежи, водени от Иван Салабашев (впоследствие ученик в Чехия, математик, академик и министър в правителството на Стефан Стамболов и първото на Александър Малинов), изпотрошили прозорците на ми-

сионерския дом и обругали с викове постъпката. Това слага край на протестантската пропаганда в града, въпреки че Морс спечелва съдебния процес за нанесените материални щети.

Каква е съдбата на Фани Майзнер след това не се знае, но е безспорна следата, която тя оставя в пътя на града през модерната епоха. Неоспоримо е и, че посредством дейността на мисионерските учителки и учители се поставя и началото на изучаването на английски език сред възрожденската младеж на Стара Загора.

II.

Втората учителка от чешки произход в България преди 1878 г., на която ще се спра тук, е **Богдана (Йозефа) Ираскова-Хитева**. Тя е родена през 1844 г. в Храдец Кралове, Чехия (тогава Кьониггрец, Австрия). Пристига в Карлово на 22 години и свързва завинаги живота си с България и с нейната съдба. Завършва основно образование в родния си град. След това се записва да учи престижното по онова време Висше педагогическо училище в Прага (средно учебно заведение за подготовка на педагогически кадри). Заможни българи също насочват дъ-

щерите си да учат там. Така съученичките на Йозефа са сестрите Елисавета и Мария Пулиеви-Горанови от Карлово.

Богдана Ираскова-Хитева

Любопитно: Елисавета (Ека) и Мария (Мина) Пулиеви-Горанови са едни от първите българки, работещи за развитието на българско-чешките връзки през XIX в. Техен наставник в Прага е В. Д. Стоянов. Ека присъства на сказките, които изнася нейният настойник. Взима участие в славянското движение в Прага, чиято дейност следи с интерес. Тя е позната с видни чешки общественици: Ян Ев. Пуркине, В.

Напрѣстек, д-р Фр. А. Браунер и др. През 1866 г. сестрите се завръщат в Карлово. Ека сътрудничи по литературни и педагогически въпрос в сп. „Читалище“ и „Право“ в Цариград. В Пловдив основава дружество „Постоянство“, което работи за професионалното женско образование. А през 1910 г. в Калोфер основава първото индустриално дантелено дружество „Трудолюбие“.

Името на Мария (Мина) се свързва с първата любов на Христо Ботев. Смята се, че тя заминава по-късно от сестра си за Прага (някъде през 1864 г.). Дотогава учи в Калофер при своя роднина Ботьо Петков, баща на поета и също негов учител. Въпреки противоречията в сведенията за тази връзка, тя не е останала сред обикновените му познанства. В лицето както на Мина, така и на брат □ Богдан, Ботев намира млади хора, които могат да го разберат, а у момичето – и неравнодушна към чувствата му девойка. И неслучайно той □ посвещава стихотворението си „Пристанала“, печатано в бр. 4 на „Дума“ от 17 юли 1871 г. (под заглавието му стои посвещение: „Посветява се на г-ца М. И. Г-ва“). В същия брой на „Дума“ е отпечатано и стихотворението му „Борба“, посветено на брат □ „Б. И. Г-ву“ (Богдан Ив. Горанов), но посвещението на Мина е водено

от други чувства. И стихът в „До моето първо либе“ – „Ти имаш глас чуден ...“, и либето с черни очи в „На прощаване“ подсещат за образа на Мина. Има още един интересен факт свързан с двамата. Първата любов на синът на Мина големият български актьор Сава Огнянов е Иванка Ботева дъщерята на Христо Ботев. Дали заради старата връзка или заради това, че той е карагьозчия (актьор на турски), Венета Ботева не разрешава на дъщеря си да се омъжи за него.

Трите момичета квартируват заедно в дома на видния чешки ботаник Ладислав Челаковски, син на поета и славяноведа Франтишек Л. Челаковски. Това полага основите на дългогодишното им приятелство, което се оказва и определящо в по-нататъшния живот на чехкинята.

Завършват образованието си през 1866 г. В същата година избухва война между Австрия и Прусия. Братята на Йозефа решават да я изпратят на по-сигурно място и така тя заминава на гости на приятелките си в Карлово. Пътуването продължава 20 дни. В България тя бързо научава български език и се приобщава към средата. Когато войната свършва, младата чехкиня не се завръща в родината си. В

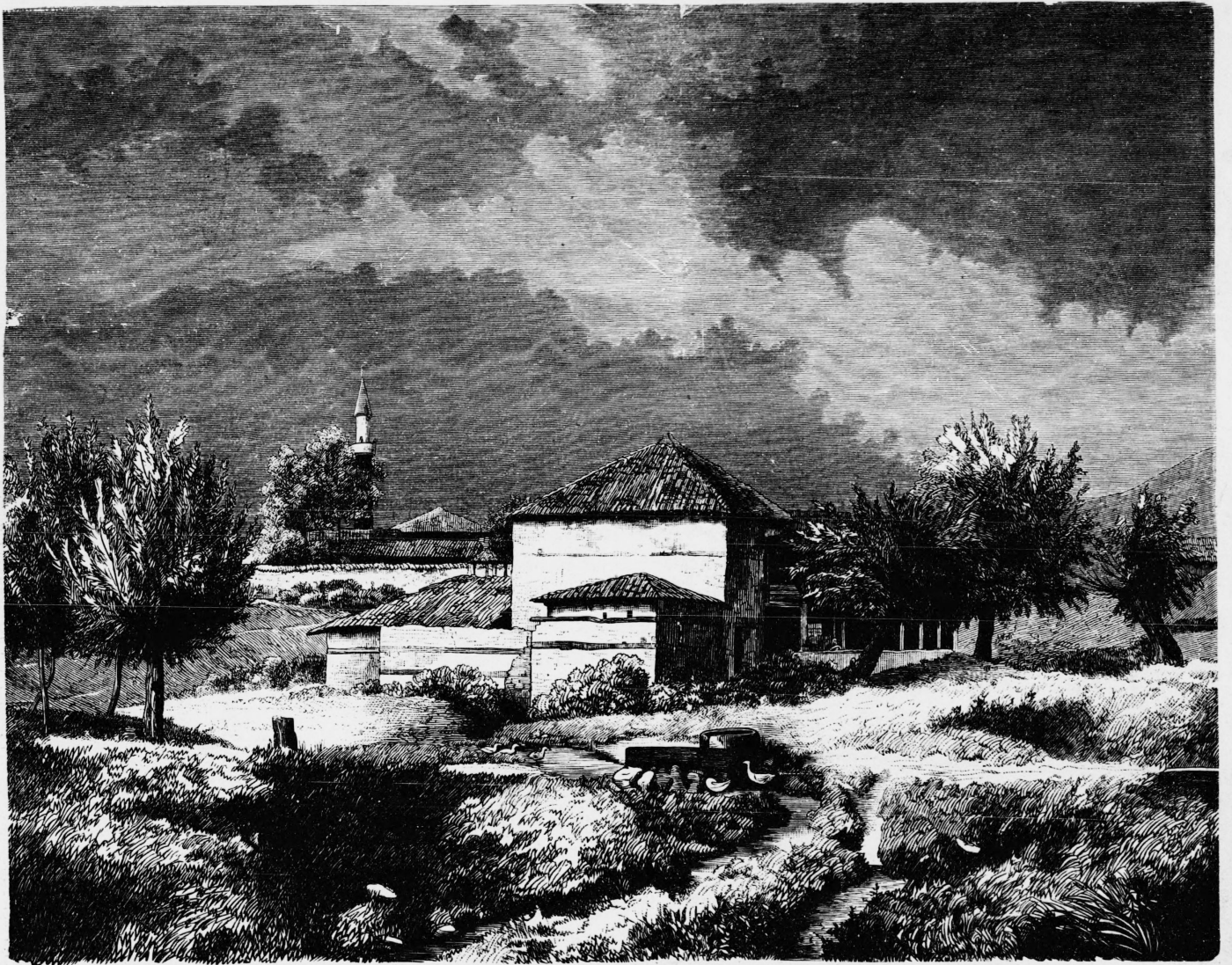
българските земи я задържат красотата на природата и любовта, която среща. Запознава се с Иван Хитев роднина на нейните приятелки и скоро след това те се женят. Младата чехкиня Йозефа преминава в православната вяра и приема името Богдана, но хората и след това продължават да я наричат Йоза.

Младата жена попада в една напълно нова за нея и много интересна среда, която описва в писма до своите роднини. Тя идва от прекрасната Златна Прага във възрожденското градче Карлово, което по мащаби, архитектура, нрави, обичай и т.н. не може да се мери с обстановката в сърцето на Европа, но има своето обаяние. Вероятно с живописните си писма събужда и големия интерес на брат си художника Ярослав Ирасек, който я посещава два пъти в Калофер. Като резултат от тези му пътувания през 1874 г. в илюстрирания седмичник „Светозор“ излиза поредица от статии „Картини от пътуването ми из България“, някои от които са придружени с илюстрации.

В Карлово тя започва да практикува професията си на учителка, като през 1867 г., или година по-късно, е наета като такава в местното девическото училище. Женското дружество „Възпитание“, което се занимава с

просветата на девойките в града, очаква от нея да въведе по-добър ред в училището. Скоро след това обаче започват спорове дали чехкинята да остане учителка или да бъде освободена. Все пак тя е оставена с условие да бъде по цял ден в училището и освен ръкоделие, да преподава и някои други науки. Богдана работи с голямо старание. Сутрин отива много рано и стои до късно, подрежда момичетата с такова „благочиние“, на което никой не се е надявал. В същото време настоява да се назначи главна учителка, защото е трудно сама да ръководи всичко. В основата на интригите и лошото отношение стои отец Христо, който е против чехкинята, защото иска да наложи своята воля за уредбата на училището и заплащането на учителките. Скоро е освободена.

След тези неуредици, в началото на 1871 г., Богдана Хитева се премества в Калофер, където с помощта на Христо Караминков, съпруга на Ека Горанова, започва да преподава ръкоделие и български език. Като учебен предмет ръкоделието, макар и опитите да се въведе, както се видя по-рано, все още е новост в българските училища по това време. Богдана Хитева сама съставя програма по чешки образец, изгражда методиката и определя часо-

Světazor, 1881, č 5, s. 58

Хисарски минерални бани, художник Ярослав Ирасек

вете. Тя учи местните жени на класическите и новите похвати в този занаят, показва им съвременната европейска мода в детските, мъжките и женските долни и горни дрехи. Така интересът към ръкоделието нараства толкова много, че чести гости в дома □ стават богаташките моми и невести, за да се учат както на шеф и кройка, така и на новостите в домакинството. Домът на чехкинята се превръща в своеобразно

стопанско училище без заплащане на такса. Толкова били погълнати от заниманията си, че те продължавали до късно вечер „докле се смръкнело и когато говедата се прибирали от паша“. Това предизвикало недоволството на някои от чорбаджиите.

Богдана Хитева участва активно и в обществения живот на града. Тя се включва в основаното в Калофер по инициатива на нейната приятелка

Ека женско дружество „Просвещение“ за подпомагане на бедни ученички, за снабдяване на девическото училище с учебници, помагала, книги и т.н. Калоферки се включват с желание в него. Дори най-бедните правят дарения. Всяка неделя жените се събират в девическото училище, където Ека Караминкова, Богдана Хитева, Парашкева Шушулкова изнасят сказки на различни теми.

В същото време Богдана участва и в българското революционно движение. Добре се познава с Ангел Кънчев. От спомените на даскал Димитър Ралов, председател на революционния комитет в с. Ябълково, се вижда, че тя е „сигурен закрилник“ в комитетската мрежа.

Любопитно: През ранната есен на 1870 г. в село Алмали (дн. Ябълково, Хасковско) пристигат като строители на жп линията Одрин–Белово чешките инженери Георги Прошек, Антон Пелц и Антонин Свобода заедно с поляците Станислав Домбровски и пан Банковски. Бързо се сприятеляват с председателя на местния революционен комитет даскал Димитър Ралов и с неговия заместник Иван Попкалинов. С тяхна помощ те наемат квартира у поп Калин, който през 1871 година постро-

ява за тях специално жилище от 4 стаи. Тъй като то се ползвало с консулска екстериториалност станало неприкосновено седалище на единствения в България Славянски таен революционен комитет, образуван от българи, чехи и поляци. За прикритие на дейността си организирайл и образцово училище, което получило названието „Прошеково школо“. Като инженери по железниците Пелц и Свобода са пътували и пренасяли важни сведения и други материали от и до Цариград, Стара Загора, София и Букурещ, дори оръжие. Прошек пък бил постоянен кореспондент на вестници в европейските столици и там редовно отразявал безчинствата на османските поробители.

По време на Априлското въстание (1876 г.) Богдана става свидетел на ужасите от турските безчинства, вижда как башибозукът се разправя с българските въстаници и мирното население. Едва успява да спаси трите си деца, най-малкото по това време е едва на 40 дни, благодарение единствено на австрийския си паспорт. Принудена е да напусне Карлово, където се връща в началото на събитията. Мъжът ѝ, който взема участие във въстанието, трябва да се укрива и не може да помогне на семейството си.

Богдана търси помощ от протестантската мисия в Пловдив и с помощта на Дж. Кларк пристига в града, а оттам под закрилата на австрийския консул отива в Цариград. По пътя среща множество навързани кервани от пленени хора и висящи на бесилки трупове. При с. Кара-Топрак (дн. Черноземен, Пловдивска област) тя среща група вързани, измъчени, вече осъдени с присъди на вратовете карловци, които „разярените“ заптиета връщат в Карлово, за да ги обесят там за назидаение. Тези покъртителни гледки тя прави достояние на европейските кореспонденти и дипломати в турската

столица. Описва ги също и в писмата до своите братя в Чехия. Част от тях те публикуват във вестник „Покрок“ и това дава още една възможност да се запознае европейската общественост със събитията на Балканите. При срещата им с Константин Иречек във Видин през 1882 г. той е впечатлен от разказите □ за ужасите в Карлово през зимата на 1877 г., на които тя е свидетел и който разказ намира отражение в неговия епохален труд „Пътувания по България“.

Humoristické listy 18, č 31, s. 245

Българи в плен на черкези

Bulhaři v moci Čerkesů.

В Цариград Богдана Хитева и семейството ѝ е приютено от Христо Д. Караминков и съпругата му Ека. Малко след това те ѝ помагат да постъпи на работа в девическия пансион на г-ци Хирш в Бебек. Там преподава български език на десетината български деца от Батак, Перушица и др., останали сирачета през 1876 г. Дълго Богдана няма вести от съпруга си. Едва, когато руските войски са пред Сан Стефано, Дж. Кларк ѝ съобщава, че съпругът ѝ Иван е жив, намира се в Свищов и е взел участие в Руско-турската война.

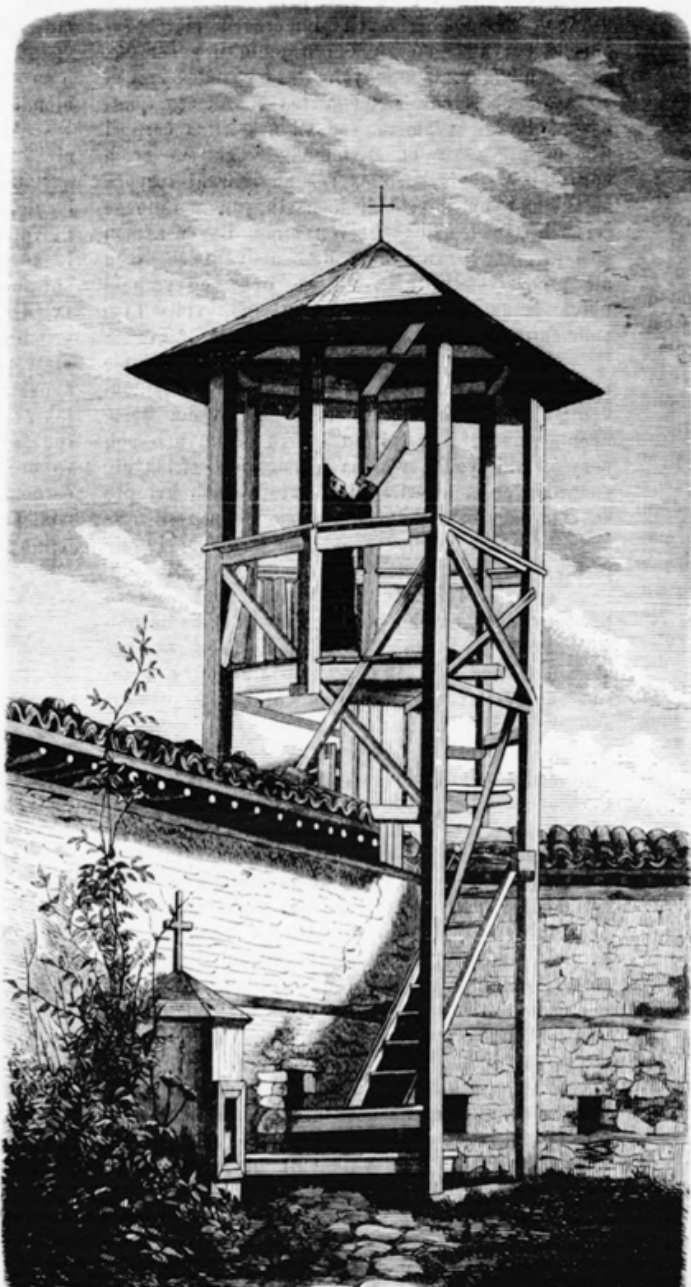
След Освобождението на България Богдана се завръща във своята втора родина. Продължава да работи като учителка и преводачка още дълги години. През 1878 г. тя е назначена за директор на училищата в Пазарджик. След две-три години се мести във Видин, след това отива в Самоков, отново на директорска длъжност. Към 1887-1888 г. Хитева става управителка на девическия пансион в Стара Загора, където работи до 1893 г. До 1895 г. е управителка на пансиона към девическата гимназия в Пловдив.

Любопитно: Първата директорка на Пловдивската девическа гимназия е също чехкиня – Франциска

Сенлер-Шоурекова (1844-1919). За поста я предлага Иван Салабашев, замесен в събитията в Стара Загора през 1867 г., и поканена лично от Йоаким Груев. Фр. Сенлер пристига в Пловдив през пролетта на 1881 г. и веднага от съществуващото още от 1862 г. девическо училище сформира Областната девическа гимназия. Освен на училището тя е директор и на Девическия пансион, създаден към гимназията за деца сираци и от други населени места. През 1883 г. Франциска се омъжва за учителя по математика Антон Шоурек, по-късно професор в Софийския университет.

След това Богдана Ираскова-Хитева се мести във Варна (до 1897 г.), където преподава в девическата гимназия всеобща история, стопанство и краснопис. През 1898 г. преподава география и български език в Първа софийска девическа гимназия. Веднага след това чехкинята заема длъжността „началница“ на Пловдивското сиропиталище, където остава до 1 ноември 1903 г., когато се пенсионира. Богдана Хитева посвещава 36 години от живота си на учителската професия.

Най-ярък пример за идеите ѝ в педагогическата работа е запазеният обстоен, прецизно разработен учебен

Světozor, 1874, č. 19, s. 224

*Камбанария в българска църква, художник
Ярослав Ирасек*

план по стопанство, в който е защитена осъзнатата полза от добре уредена градина с разнообразие от зеленчуци, овощки подправки, с уредена леха за лековити билки, със засети индустриални растения. Проследени са както всекидневните задължения на домакинята за почистване и поддържане

на реда в къщата, така и уменията да приготвя вкусна храна, да поддържа естетически масата, да подготвя зимнина и мн.др. Успехът по този предмет във варненското девическо училище е най-висок – мн. добър 4,82 (при петобална система на оценяване).

След пенсионирането си Хитева живее в София до смъртта на 11 август 1929 г. Тук тя се отдава на преводаческа дейност. Превежда разкази, книги и пиеси главно от чешки на български. Сътрудничи на много наши списания и вестници: „Извор“, „Женски свят“, „Мода и домакинство“, „Учител“, „Училищен другар“, „Зора“, „Вестник на жената“, „Черно море“. В неин превод се поставят на сцената на Народния театър в София пиесите „Нощ в Карлщейн“ от Ярослав Врѣхлицки, комедиите „Лов за мъже“ и „Сирена“ от Йозеф Щолба и „Процесът“ от Юлиус Родерих Бенедикс (превод от немски). На чешки език превежда „Стоянчо от Ветрен“ от Иван Вазов и „Разковниче“ от Иван Е. Гешов.

Богдана Ираскова-Хитева остава в историята както на българската педагогика, така и в историята на чешко-българските културни контакти. Въпреки трудностите, жестокости-

те, понякога отхвърлянето □, които преживява, тя е ценена и търсена от българите. Със своята прецизна и новаторска педагогическа дейност тя е част от историята на еманципирането на българската жена в онези тежки за родината ни времена – края на османското владичество, Априлското въстание, Руско-турската война, създаването и първите крачки на младата държава в Югоизточна Европа.

* * *

Дейността на много от учителите чужденци, както и тази на българските, често граничи с героизъм и подвиг и животът и делата им заслужават да бъдат направени достойно на нашия народ. Такива, силни и заслужаващи нашето внимание и искрено възхищение, са двете учителки от чешки произход дошли в родината ни и оставили ярка диря в живота на българката по пътя на нейната еманципация. Както се видя от разказа по-горе, Фани Майзнер и Богдана Ираскова-Хитева излизат от рамките на борбата за новобългарска просвета и култура, защото тяхната дейност е много по-мощна. Косвено или пряко те се включват в борбата за духовно и национално освобождение, за издигане

на духовната и материалната култура на народа ни. Незаменима е тяхната плодотворна педагогическа работа и неуморната им културна, обществена и стопанска извънучилищна дейност, която е свидетелство за привързаността им към българския народ и неговата кауза. Голяма е тяхната роля и на полето на българо-чешката и славянската взаимност. **Фани Майзнер** и **Богдана Ираскова-Хитева** са част от онази плеяда чехи, между които са Йозеф Майзнер, Константин Иречек, братя Шкорпил, братя Прошек, Ян Мърквичка, Ярослав Вешин, Вацлав Добруски, Владимир Сис и мн.др., започнали да идват в България още преди освобождението □ и станали част от духовното, културното, политическото и икономическото изграждане на българската нация и държава.